
החברות להגנת הטבע

לאחרונה צוינו 20 שנות פעילות לפרויקט "פורשים כנף" של חברת החשמל, רשות הטבע והגנים והחברה להגנת הטבע. במסגרת הפרויקט אימצה חברת החשמל צעדי מדיניות למניעת התחשמלות של נשרים, וכך תרמה להגנה על אוכלוסיית הנשרים מצד אחד, ומזערה את הנזקים שנגרמו לחברת החשמל ולמשק עקב התחשמלות עופות גדולים על קווי חשמל, שגרמה לניתוק קווים ולפגיעה באספקת החשמל. בהמשך הדרך התרחב הפרויקט ותחת כנפיו הוכנסו גם עופות דורסים נוספים, חלקם נדירים ביותר, המצויים בסכנת הכחדה. פרויקט "פורשים כנף" היה מבין ראשוני שיתופי הפעולה בארץ בין ארגוני שמירת טבע לבין עסקים, במטרה משותפת לשמור על מגוון בעלי החיים המיוחד לישראל. החל משנת 2012, החברה להגנת הטבע מקדמת את תוכנית "[מגוון ביולוגי בעסקים](#)", שמטרתה לסייע לחברות ותאגידים לשפר את ההתנהלות הסביבתית שלהן, ועל הדרך גם לשפר את תדמיתן ולהפיק מכך רווח כלכלי. בתחילת החודש נערך ברמת גן כנס של יוזמת "מגוון ביולוגי בעסקים", ובו הוצגו כמה מהפרויקטים

נשרים על חוטי חשמל. הגנה על אוכלוסיית הנשרים מצד אחד, ומזעור הנזקים שנגרמו לחברת החשמל ולמשק. צילום: Venefica Avia, Flickr

מנצלים שירותים שניתנים לנו בחינם

המונח "מגוון ביולוגי" מתאר את שפע המינים המרכיבים את כלל המערכות האקולוגיות הקיימות בכדור הארץ, ויחסי הגומלין המורכבים בינם לבין עצמם ובינם לבין הסביבה. [בעולם מוגדרים נכון להיום](#) למעלה מ-1.2 מיליון מינים של אורגניזמים חיים - בעלי חיים, צמחים ושאר יצורים חיים - מתוך הערכה של כ-8.7 מיליון מינים, שרובם עוד לא הוגדרו. עם זאת, מאז תחילת המאה ה-20, עם הגידול הדרמטי באוכלוסייה וההשפעה ההולכת וגוברת של האדם על הטבע, אנו עדים להיעלמותם של מינים רבים מפני כדור הארץ. אמנם מינים נכחדים כל העת בתהליכים טבעיים, אך היום, עקב פעילות האדם, תהליכים אלה מואצים במידה ניכרת ויש כאלה שאף מגדירים את תקופתנו כתקופת "[ההכחדה השישית](#)". הגורמים העיקריים להכחדת המינים הם הרס של בתי-גידול, עלייה בתפוצתם של מינים פולשים, ניצול יתר של משאבי טבע, שינוי האקלים, ציד ועוד. למה בעצם הכחדתם של מיני בעלי חיים וצמחים היא כה דרמטית? מפני שהיעלמותם של מין אחד מבית גידול מסוים, משפיעה על כל שאר המינים באותו בית גידול ועל יחסי הגומלין ביניהם. כך למשל, היעלמותו של מין צמח בודד ישפיע על שרשרת מזון שלמה, החל מחרקים החיים עליו וניזונים ממנו, דרך ציפורים וצפרדעים הניזונות מאותם חרקים, ועד לטורפים גדולים יותר, כגון נחשים, עופות דורסים ותנים,

הטורפים את הציפורים והצפרדעים. המגוון הביולוגי, כחלק מהמערכות האקולוגיות שמקיפות אותנו, מספק לנו, בני האדם, שירותים רבי ערך, המכונים "[שירותי המערכת האקולוגית](#)". "שירותים" אלו מוענקים לנו חנם על ידי הטבע, והם חיוניים לקיומנו ולרווחתנו. דוגמה לשירותי מערכת הם אספקת חמצן על ידי הצמחים - אשר פולטים אותו בתהליך הפוטוסינתזה - או האבקת גידולים חקלאיים על ידי חרקים. אך כתוצאה מניצול יתר של אותם שירותי מערכת על ידי האדם, המגוון הביולוגי מידרדר, וקיימת דאגה משמעותית לגבי היכולת של המערכות האקולוגיות להמשיך לספק את השירותים הללו. בנוסף להשפעה על המארג האקולוגי, כל מין ביולוגי שנכחד הוא כמו [ספריית ידע האובדת](#) ובתוכה, אולי, ניתן היה למצוא תרופה למחלה כלשהי או את המפתח להגברת התנובה של היבול, ובכך לפתור את בעיית הרעב העולמי.

להיות סביבתי זה דווקא כן כלכלי

המגזר העסקי קשור קשר הדוק לתפקוד המערכות האקולוגיות: הפעילות העסקית נשענת על שירותי המערכות האקולוגיות, אך גם משפיעה עליהן. [מוערך כי 40% מהכלכלה העולמית מבוססת ישירות על שירותי הטבע](#) והמערכות האקולוגיות. מכאן, שעסק שאינו מנהל נכונה את השפעתו על המגוון הביולוגי ואף גורם לפגיעה בו, למעשה פוגע באינטרסים של החברה, מה שיתבטא בירידה בביצועים הכספיים, לרבות פגיעה תדמיתית, תביעות משפטיות, עיכובים בביצוע פרויקטים, גידול בעלויות הייצור ועוד. לעומת זאת, עסק שמנהל את השפעתו על המגוון הביולוגי באופן שקול, תוך נקיטת פעולות להפחתת השפעה שלילית על המגוון הביולוגי, או למציאת חלופות המפחיתות את התלות של העסק במשאבי המערכות האקולוגיות, מרוויח שיפור תהליכי ניהול, מיתוג ונראות, ואף פתיחת שווקים חדשים. בשנים האחרונות מתחולל שינוי מחשבתי עמוק בנוגע לקשר בין כלכלה לאיכות הסביבה. עסקים רבים בעולם מרחיבים את פעילותם בתחום האחריות התאגידית ומשלבים היבטים חברתיים, סביבתיים ואתיים בעסקיהם ובפעילויות השוטפות, מתוך הבנה כי אלה חיוניים להצלחתם המסחרית. מישראל, כשחקנית בשוק הגלובלית וכחברה ב-OECD, ישנה ציפייה ללמוד את התחום ולהתחיל לבצע פעולות בהתאם. כמו כן, לישראל ייחודית בתחום המגוון הביולוגי, שכן מיקומה הגיאוגרפי במפגש שבין שלוש יבשות, וגיוון אקלימי וגאולוגי אדיר, מקנים לה עושר ביולוגי יוצא דופן. וזאת בנוסף להיותה "צוואר בקבוק" חיוני בציר הנדידה העולמי של עופות, כאשר כ-500 מיליון עופות חולפים בישראל פעמיים בשנה. ואכן ישראל [כלולה במפת האזורים החשובים ביותר לשמירת המגוון הביולוגי העולמי](#), הכוללת פחות מ-2% מהשטח היבשתי של כדור הארץ. לכן מן הראוי כי עסקים הפועלים בישראל יטלו אחריות על שמירת הטבע הייחודי של ארצנו. ישראל חתומה על האמנה הבינלאומית לשמירה על המגוון הביולוגי, ובמסגרתה היא מחויבת לדווח על הצעדים שהיא נוקטת לשמירה על המגוון הביולוגי. עקב כך, יזם המשרד להגנת הסביבה יזם ב-2010 [תוכנית לאומית לשמירה על מגוון הביולוגי בישראל](#), המכילה המלצות רבות ליישום השמירה על המגוון הביולוגי במספר תחומים. במקביל, החברה להגנת הטבע החליטה לקדם גם היא את הנושא, וב-2012 יצא "קול קורא" ראשון להטמעת שיקולי המגוון הביולוגי בעסקים. אלון רוטשילד, רכז תחום המגוון הביולוגי בחברה להגנת הטבע, מסביר כי החברה

להגנת הטבע בחרה לעבוד בשיתוף פעולה, שאותו היא מממנת במלואו, עם הסקטורים שלהם ההשפעה הגדולה ביותר על המגוון הביולוגי - תשתיות, מים, בנייה חקלאות ואנרגיה. מטרת המיזם היא להקנות לחברות ולעסקים את הכלים לניהול נכון של המגוון הביולוגי עמו הם באים במגע במסגרת הפעילות שלהם, בצורה שבה תצמצם ההשפעה השלילית עליו ותועצם ההשפעה החיובית. לדברי רוטשילד, "התוצר של הפרויקט חייב תמיד לכלול שינוי בנהלי החברה, כשהמטרה היא שניהול המגוון הביולוגי יהפוך להיות חלק מהדנ"א של החברה." מכיוון שתהליך שכזה של שינוי ארגוני מצריך פתיחה של נהלי החברה אל מול גורם חיצוני, הרבה מאוד עסקים מביעים לא מעט חששות בתחילת הדרך, או כפי שמנסח זאת רוטשילד "אף אחד לא אוהב לפתוח את כל הקישקע שלו בפני גורם חיצוני." אולם רוטשילד מדגיש שמה שמאוד מסייע לתהליך הוא בניית אמון הדדי והגדרת כללים ברורים להתנהלות בין שני הגופים. "רק כך ניתן לייצר מערכת יחסים שהיא אולי לא הרמונית, משום שחשוב לנו לשמור על העצמאות שלנו כארגון לשמירת טבע, כך שקורה לא פעם שבמקביל לעבודה עם אותן חברות אנחנו גם מתנגשים איתם בכל מיני זירות - סיטואציה שהיא לא פשוטה כלל - אבל בסופו של דבר נבנת מערכת יחסים שהיא בונה."

מרבדים של טיונית החולות

ליד שדות ים. צילום: פרופ' מרסלו שטרנברג

להילחם במזיקים בלי חומרי הדברה

יקב תבור הייתה בין החברות הראשונות שחברו לחברה להגנת הטבע בכדי לקדם [סטנדרטים אקולוגיים לניהול כרם](#). במסגרת הפרויקט, בוצעו פעולות שונות לשינוי אופן העיבוד החקלאי בכרם כך שהשפעתו על המגוון הביולוגי תשתפר. למשל, שימוש בהדברה ביולוגית - הדברה באמצעות בעלי חיים - להתמודדות עם מזיקים, במקום שימוש בחומרי הדברה. הדבר נעשה במקרה של עש האשכול, שהוא אחד המזיקים העיקריים בענף הגפן. לצורך הדברתו מהכרם נעשה שימוש בפרומונים, שהם חומרים

כימיים המופרשים על די בעלי חיים וחרקים לצורך תקשורת תוך-מינית. הדברה ביולוגית שכזו תורמת לשמירה על המגוון הביולוגי כיוון שמדובר בהדברה שהיא ספציפית כנגד מזיק מסויים, וזאת בניגוד לשימוש בהדברה באמצעות חומר כימי שאינה ספציפית למין מסויים ופוגעת במינים רבים נוספים באותה סביבה. כמו כן, חשיפה של האדם לחומרי הדברה כימיים מזיקה לבריאותו. חברת מקורות משתפת אף היא בפרויקט, והפרוטוקולים שנבנו במסגרת התוכנית ונועדו למזער את סיכויי ההתבססות של צמחים פולשים בעת הנחת תשתיות מים, מיושמים באופן יומיומי בשטח. צמחים פולשים הם צמחים אשר הופצו בעקבות פעילות האדם לאזור שמחוץ לתחום תפוצתם הטבעית. צמחים פולשים מהווים מטרד וסכנה מפני שהם משתלטים על שטחים טבעיים ודוחקים מהם את האוכלוסיה הטבעית של צמחי הבר. דחיקה זאת גורמת לפגיעה במגוון הביולוגי וכתוצאה מכך לפגיעה ביציבות המערכת האקולוגית. עובדי החברה, שמבצעים פעולות תשתית הכוללות העברת קרקע ובה זרעים של צמחים שונים, ביניהם פולשים - מקפידים לוודא שהכלים והציוד שיוצאים משטח המתקן אינם נושאים זרעים של מינים פולשים, כמו [טיונית החולות](#) וקיקיון מצוי. גם חברת החשמל, במקביל לפרויקט "פורשים כנף", שבה לשתף פעולה עם החברה להגנת הטבע בפרויקט שמטרתו למזער השפעות שליליות של תשתיות וקווי חשמל בשטחים פתוחים על המגוון הביולוגי, תוך שמירה על ההיבטים התפעוליים, הביטחוניים והבטיחותיים של מתקנים אלה. במסגרת הפרויקט, החברה פועלת לצמצום [זיהום האור](#) הנגרם כתוצאה מהפעלת תאורת לילה סביב תחנות כוח מצרכים תפעוליים-בטיחותיים, באופן שימנע השלכות שליליות על בעלי החיים שבשטח, כמו רבייה בעונה לא מתאימה וחשיפה לטורפים. הדבר מתאפשר בין היתר על ידי שימוש באמצעים ל"מיקוד" האור לשטח המתקן.

יש ירוקים גם בעסקים

לאחרונה החברה להגנת הטבע פירסמה כלי חדשני שיאפשר לחברות להתייעל מבחינת ניהול המגוון הביולוגי. מדובר על [פרוטוקול ל"דיווח מגוון ביולוגי בעסקים"](#), המאפשר לחברה עסקית לבחון את כל המדדים שלה בהקשרים של מגוון ביולוגי, לנהל אותם, ואף לדווח עליהם לציבור. השימוש בכלי זה אינו מחייב את החברות בהצטרפות לפרויקט הליווי הצמוד, כך שהוא מתאים לעסקים המעוניינים להתנהל נכון יותר מבחינת המגוון הביולוגי, אך חוששים להכניס פנימה גורם חיצוני. בעוד שחברות רבות מבצעות פעולות הנוגעות לתפעול והתייעלות בתחומים כגון פסולת ומחזור, הפחתת משאבים וחיסכון באנרגיה ובמים, השפעה על המגוון הביולוגי היא תחום שפחות מוכר לחברות העסקיות, וכפועל יוצא אינו מנוהל בצורה ראוייה. אולם רוטשילד אופטימי: "יש לא מעט חברות, שבהם יש אנשים שברמה הערכית הם לא פחות ירוקים מאיתנו, וזהו בסיס מאוד משמעותי ליצירת שיתופי פעולה", הוא מסכם. [בעקבות הכתבה ב"זווית" הסיפור פורסם גם ב-וואלה!](#)